

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Qosimova Xosiyat

Samarqand davlat universiteti Maktabgacha va
boshlang'ich ta'lim fakulteti 410 guruh talabasi

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI AXLOQIY FAZILATLARINI SHAKLLANTIRISHDA MEHNAT BAYRAMLARIDAN FOYDALANISH

Annotatsiya. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilarini axloqiy tarbiyalashda mehnat bayramlaridan foydalanishning muammolarini va yechimlarini yoritishga qaratilgan. Unda boshlang'ich sinf o'qituvchilarini axloqiy fazilatlar shakllantirishda mehnat bayramlarini, milliy bayramlarimizni, ularning mohiyatini va hozirda zamonaviy bayramlarimizni ochib berilgan.

Kalit so'zlar: an'ana, qadriyat, mehnatsevarlik, ijodiy ish.

Аннотация. В данной статье ставится задача осветить проблемы и пути решения использования трудовых каникул в нравственном воспитании учителей начальных классов. Раскрываются трудовые праздники, наши народные праздники, их сущность, а теперь и наши современные праздники в формировании нравственных качеств учителей начальных классов.

Ключевые слова: традиция, ценность, трудолюбие, творчество.

Mustaqil Respublikamiz uchun yosh avlodni har tomonlama yetuk inson qilib tarbiyalash hayotiy muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning axloqiy fazilatlariga qo'yiladigan talablarning asta-sekin murakkablashib borish masalalariga ham alohida e'tibor qaratiladi. Yorqin kelajakni barpo etadigan kishilar mehnatga muhabbati bilan ajralib turishi kerak. Shuning uchun, bolalarda kichik maktab yoshidanoq oddiy mehnat ko'nikmalarini va o'rtoqlik tuyg'ularini shakllantirish bolalarni yaxshilik va do'stlikka o'rgatish, maktabdagi mehnatga tayyorlash zarur[1].

Maktab yoshi an'anaviy ravishda bolalarning axloqiy rivojlanishi eng jadal sodir bo'ladigan davr hisoblanadi. An'anaga ko'ra, umuminsoniy axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishda kichik maktab yoshiga alohida o'rin beriladi, chunki tanlangan yosh davrida bola tashqi ta'sirlarga nisbatan sezgirlikning oshishi bilan ajralib turadi, bu uning tarbiyasining kalitidir.

O'sib borayotgan shaxsning axloqiy xulq-atvori tajribasi ko'p sonli omillar ta'siri ostida shakllanadi. An'anaga ko'ra, ular orasida oila, maktab, ijtimoiy-madaniy muhit, ommaviy axborot vositalari va boshqalarni alohida ajratib ko'rsatish mumkin. O'quvchilarga axloqiy me'yorlarni o'rganishga, axloqiy xulq-atvor ko'nikmalari va odatlarini shakllantirishga yordam beradigan bu maktabdir. Shu bilan birga, biz ongli ravishda ushbu asosiy vazifalarni hal qilishda etakchi rolni sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarga yuklaymiz, bu erda boshlang'ich sinf o'quvchilarning axloqiy tarbiyasi tarbiyaviy tadbirlarni amalga oshirish sharoitlarga eng oson amalga oshiriladi.

Mehnat bayramlari ko'plab mamlakatlar madaniyatining muhim qismi bo'lib, ular nafaqat kattalar, balki bolalar uchun ham katta ahamiyatga ega. Bunday bayramlarning tashkil etilishi vatanparvarlik, mehnatsevarlik, mehnatga hurmat va boshqa axloqiy fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu ishimizda biz kichik yoshdagi o'quvchilarning axloqiy fazilatlarini shakllantirishda mehnat bayramlarining rolini ko'rib chiqamiz.

Bolani axloqiy mazmun bilan boyitadigan bunday tarbiyaviy tadbirlar, mehnat bayramlarini nishonlash - bu turli mehnat bayramlarga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazish davri bo'lib, bu davrda bolalar axloqiy muloqot va xulq-atvor tajribasiga ega bo'ladilar, axloqiy me'yorlarga rioya qilishni o'rganadilar. Ya'ni, bolalar bayramni nafaqat boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijodiy faolligi, mustaqilligi va tashabbuskorligini rag'batlantiradigan, balki axloqiy muloqot va xulq-atvorda tajriba to'plash, ularning ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shadigan eng qiziqarli va samarali pedagogik hodisalardan biridir.

Har qanday mehnat bayrami bolalarda his-tuyg'ular va ularning turli tumanligini uyg'otadi: ajablaniqr, zavqlanish, hamdardlik, o'z xatti-harakatlarini baholash istagi, chunki bayram tadbirlarida o'quvchilar bayramlarning vaziyatlari va harakatlarini tahlil qiladilar, ularning hissiy kechinmalarini tushunishga harakat qiladilar, xushmuomalalik, ehtiyotkorlik va boshqalarni o'rganadilar. Aynan bayramona muhit bolalarda axloqiy xulq-atvor shakllarini rivojlantirishga yordam beradi: hamkorlik, intizom, mehnatsevarlik, tashabbuskorlik, bag'rikenglik va boshqalar.

Maktabda mehnat bayramlarini maktabdan tashqari tarbiya shakli sifatida o'ziga xos xususiyatlari pedagogik vazifalarga erishish uchun uni qanchalik nozik va mas'uliyatli tarzda tashkil etish kerakligi haqida fikr beradi. Tayyorgarlik va o'tkazishda ikkinchi darajali narsa yo'q, shuning uchun uni dars kabi ehtiyotkorlik bilan tayyorlash kerak.

Bolalarning bayramdagi ishtiroki tayyorgarlik bosqichida jamoaviy ish bilan boshlanadi va birgalikda yakunlash va muvaffaqiyat holatini boshdan kechirish bilan yakunlanadi. Bunday hamkorlik, birgalikda ijod qilishning quvonchi allaqachon o'z-o'zidan bayramdir va har qanday mehnat bayrami bolalar sevimli mashg'ulotlarining eng keng doirasini qamrab oladi.

Mehnat bayramlaridan tashqari maktablarda muhim sanalar, unutilmas kunlar va an'anaviy bayramlar tantanali ravishda nishonlanadi: Bilimlar kuni, O'qituvchilar kuni, Konstitutsiya kuni, Yangi yil va boshqalar. Bizga ma'lumki har bir maktabda o'zining maktab tarbiyaviy ishlar rejasi mavjud bo'lib, ular barcha o'quvchilar uchun

umumiy bayramga aylanadi va sezilarli tarbiyaviy ahamiyatga ega: ko'rgazmalar, teatr va sport festivallari, ijodiy hisobotlar, jamoaviy ijodiy faoliyat va boshqalar.

Boshlang'ich ta'lim bosqichida ham shunday tadbirlar tashkil etilib, bu borada bolalar bilan ishlashning ijobiy tajribasi shakllangan. Bular bolalar ijodiyoti festivallari, targ'ibotlar, oilaviy, sport va folklor bayramlari bo'lib, ular bolalarda katta qiziqish uyg'otmoqda: "Besh tashabbus", "Yulduzchalar" bolalar ijodiyoti festivali odamlarga quvonch baxsh eting, bo'lish uchun siz mehribon va muloyim bo'lishingiz kerak va boshqalar[3].

Maktabda mehnat bayramlarini boshlang'ich ta'lim yoshidagi bolaning shaxsiyatining axloqiy shakllanishiga ta'sirini aniqlash uchun biz Samarqand shahri 10-umumiy o'rta ta'lim maktabining uchinchi va to'rtinchi sinflari asosida tadqiqot o'tkazdik. O'rganish jarayonida kichik maktab o'quvchilarining axloqiy me'yorlar va axloqiy tarbiya haqidagi g'oyalari, shuningdek, axloqiy fazilatlarining ustuvor yo'nalishlari aniqlandi.

Tadqiqotning shakllantiruvchi bosqichi katta tarbiyaviy salohiyatga ega bo'lgan va sifatli tashkiliy va mazmunli darajada o'tkazilgan bir qator mehnat bayramlarini o'z ichiga oldi. O'tkazilgan har bir bayram tadbiri kichik yoshdagi maktab o'quvchilarida muloqot ko'nikmalari va ijobiy munosabatni shakllantirish, ularda umuminsoniy va boshqa qadriyatlarni qabul qilish, ma'naviy dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qildi.

Shunday qilib, "O'zingning kamtarona mehnating bebaho!", "Ota-onamiz mehnati" bayramlari orqali bolalar "yaxshilik", "tinchlik", "oila", "sevgi" kabi axloqiy qadriyatlarni o'rgandilar. Bundan tashqari, "Gul bayrami", "O'qish bayrami" (qadimiy nomi "Sada"), "Suv sayli", "Anor sayli", "Qovun sayli", "Uzum sayli", "Ona bug'doy", "Xirmon to'yi", "Hosil bayrami", "Mehrjon" kabi bayramlarimiz ham ilgaridan nishonlanib kelingan[2]. Bu bayramlar to'kin-sochinlik, farovonlik, tinchlik, osoyishtalik ramzi sifatida xalqning ezgu orzu-umid, tilak-istaklari, intilish va rejalarining ifodasi o'laroq yashashi va rivojlanishi kerak.

Tadqiqotning aniqlash va nazorat qilish bosqichlarida bolalarga tashxis qo'yish natijalaridan olingan empirik ma'lumotlarning qiyosiy tahlili ularning axloqiy tarbiyasi darajasining oshishini ko'rsatadi .

Tadqiqot natijalariga ko'ra, 3-4-sinf o'quvchilarining 17 foizida axloqiy fazilatlarning namoyon bo'lish darajasi yuqori, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Bu bolalar o'qituvchining ko'rsatmalarini bajonidil bajaradilar, mas'uliyatli, do'stona va mehnatsevar. Ular mehnat funksiyalarini bajarishga, shu jumladan boshqalarga bajonidil yordam berishga vijdonan munosabatda bo'lishadi. O'quvchilarning 3 foizida axloqiy fazilatlarning namoyon bo'lish darajasi past darajada davom etmoqda.

Bu bolalar intizomni tez-tez buzish, o'rganishga qiziqish yo'qligi va mehnatsevarlik bilan ajralib turadi. Bu bolalar muloqotda mas'uliyatsiz, qo'pol va beparvo. Ular ko'pincha jamoat topshiriqlaridan qochadilar, mehnatsevar emaslar. Yosh maktab o'quvchilarining axloqiy fazilatlari namoyon bo'lishining o'rtacha darajasi xususiyatlarida dinamika kuzatiladi, bu erda 16% ga o'sish yo'nalishidagi o'zgarishlar mavjud.

Shunday qilib, olib borilgan tajriba-sinov ishlari ijobiy natijaga erishish imkonini berdi, bu esa boshlang'ich sinflarda maqsadli tashkil etilgan mehnat bayramlari jarayonida bolalarda axloqiy his-tuyg'ular va munosabatlar, axloqiy xatti-harakatlarning barqaror motivlari va munosabatlari shakllantirilishini tasdiqladi.

Xalq tajribasi, avlodlar donoligi - bularsiz komil shaxsni tarbiyalab bo'lmaydi. Binobarin, zamonaviy maktabning dolzarb vazifasi, bizning fikrimizcha, nafaqat xalq ta'limining eng yaxshi pedagogik an'alariga da'vo qilish, balki xalq pedagogikasini bolalarni tarbiyalashning yagona asosiy yo'nalishida birlashtirishdir.

Maktabda maktabdan tashqari tarbiya faoliyatini takomillashtirish va sezilarli darajada yangilash kichik yoshdagi o'quvchilarning axloqiy tarbiyasi va axloqiy madaniyatini oshirishning samarali vositasidir, deb taxmin qilishimiz mumkin.

Adabiyatlar

1. Uzluksiz ma'naviy tarbiya Konsepsiyasi (O'zR VM 31.12.2019 y. 1059-son qaroriga 1-ilova)
2. Sarimsoqova B. O'zbek marosim folklori. T.; Fan, 2006y.
3. Yangi turmush – Yangi an'analar. To'plam. T. ; O'zbekiston, 2003y.